

Тема. Розділові знаки у простих ускладнених реченнях (відокремлені означення). Тренувальні вправи

Мета:

- формувати мовленнєву компетентність: виявляти в усному й писемному мовленні порушення норм літературної мови, виправляти допущені помилки, усно й письмово висловлювати думки, почуття, погляди; узагальнити і закріпити знання учнів про прості ускладнені речення та розділові знаки при них; удосконалити вміння знаходити прості ускладнені речення, моделювати такі речення;
- закріплювати навички правильної розстановки розділових знаків у простих ускладнених реченнях; формувати уявлення про особливості зв'язного мовлення залежно від умов і мети спілкування; розвивати вміння розуміти прочитане, послідовно викладати думки, розвивати мовлення, мислення; формувати вміння вчитися впродовж життя: постійно поповнювати власний словниковий запас, користуватися різними джерелами довідкової інформації; розвивати повагу й увагу до слова, логічне та образне мислення, пам'ять, емоційну та естетичну сфери, збагачувати й уточнювати словниковий запас учнів;
- виховувати повагу до України, прищеплювати любов до державної мови.

Тип уроку: повторення вивченого матеріалу.

Обладнання: підручник, тести, презентація.

Перебіг уроку

*Усе, що може рука твоя робити,
по силам роби.
Біблія*

*Ми працю любимо, що в творчість
перейшла...
Максим Рильський*

I. Організаційний момент

1. Привітання

2. Забезпечення емоційної готовності до уроку («Побажай мені удачі»)

II. Актуалізація опорних знань

1. Перевірка домашнього завдання

1. Запишіть подані слова транскрипцією

Погляд, кладка, передзвін, сьорбати, весняний, всюди, захист, пізній, нитці, баскетбол, вокзал, закріплення.

2. «Я – коректор». Знайдіть лексичні помилки в реченнях.

На лекціях по етиці професор розповідав студентам, як тактичніше вчинити в тій чи тій не надто приємній ситуації. Імунологи прогнозують, що послідні місяці року будуть удачними для укріплення здоров'я. На симпозіум поїде чисельна група науковців, які приймали участь у досліді цієї теми. На конференцію запросили різних за фахом лікарів: від хірургів до реабілітації.

2. Інтелектуальна розминка

- Яке речення називають простим?
- Чим воно може ускладнюватися?
- Чим відрізняються однорідні члени речення від словосполучень?
- Які члени речення не є однорідними?
- Чим відрізняються однорідні означення від неоднорідних?
- Для чого використовуються при однорідних членах речення узагальнювальні слова? Які розділові знаки ставимо у таких реченнях?
 - У яких випадках у реченнях із однорідними членами між ними ставиться крапка з комою?
 - Назвіть умови відокремлення непоширених і поширених означень.
 - Коли відокремлюються прикладки?
 - Чим можуть бути виражені відокремлені обставини?
 - Яку роль у реченні виконують відокремлені уточнюючі члени речення?
 - З якими словами відокремлюються уточнюючі додатки?
 - Яку роль відіграють у мовленні звертання, вставні слова, словосполучення і речення?
 - Чому вони не можуть бути членами речення?
 - Розкажіть про розділові знаки при звертаннях.
 - З якою інтонацією вимовляються вставні слова, словосполучення та речення?
 - Як вони відокремлюються на письмі?

III. Мотивація навчальної діяльності учнів

1. Робота з епіграфами

- Як ви розумієте епіграфи до нашого уроку? *(Натхнення творча праця приносить людині неабияке задоволення, особливо тоді, коли отримуєш гарний результат. Якщо людина працює захоплено, із завзяттям, то її праця*

стає творчістю. Кожен з вас може поділитись з нами розповіддю про свою улюблену справу, яку ви робите з цікавістю, з насолодою).

IV. Повідомлення теми й мети уроку

Учні записують у зошит число й тему уроку.

V. Опрацювання навчального матеріалу

1. Слово вчителя

2. Диктант із кодуванням

1. Правила культурної поведінки стосуються манер, жестів, міміки, зачіски, одягу.

2. Вишуканість і граціозність, гарні манери і красивий одяг засвідчують намагання бути приємним усім: співробітникам, друзям, рідним.

3. Індивідуальність слід берегти в усьому: у способі життя, праці та в манері одягатися.

4. Існує кілька критеріїв смаку, а саме: простота, вишуканість і зручність.

5. Стиглий, дозрілий колос розвивається із зеленого.

6. Скромна весняна брунька дає початок розкоші золотого, багряного, брунатного листя.

7. У всьому: у поведінці, у вчинках, у манері спілкуватися – виявляється людська неповторність.

Код: 1) ,,,, 2) , : , , 3) : , 4) , : ,

5) , 6) , , 7) : , , —

3. Дослідження-відновлення (самоперевірка)

Відновіть текст, визначивши межі речень. Запишіть, поділивши висловлювання на абзаци й розставивши потрібні розділові знаки.

ЛИСТОПАД

Дерева сплять я це бачила до останніх хвилин каштан притримував листя засохле зморщене але ще живе до останніх хвилин він чекав сонячного промінця не можна кидати жовтого листя напризволяще до останніх хвилин він чекав борючись з негодою й дочекався сонця морозний ранок каштан засинав а листя зморщене покручене все ще було живе «До наступної весни!» співав листок залишаючи гілку і плавно линував донизу підбадьорений променями сонця куди не глянь — всюди лежать килими із листя виблискуючи на сонці летять нитки, з яких тчуться перші посправжньому осінні павутини днів листопад дерева як люди весною народжуються влітку розквіт і радість восени прощальний сонячний промінь остання радість похмурий сон листопад... (За А. Зеленською).

Ключ

ЛИСТОПАД

Дерева сплять. Я це бачила. До останніх хвилин каштан притримував листя — засохле, зморщене, але ще живе. До останніх хвилин він чекав сонячного промінця. Не можна кидати жовтого листя напризволяще. До останніх хвилин він чекав, борючись з негодою, й дочекався сонця...

Морозний ранок. Каштан засинав. А листя — зморщене, покручене, все ще було живе. «До наступної весни!» — співав листок, залишаючи гілку, і плавно линув донизу, підбадьорений променями сонця.

Куди не глянь — всюди лежать килими із листя, виблискуючи на сонці, летять нитки, з яких тчуться перші, по-справжньому осінні павутини днів.

Листопад...

Дерева — як люди. Весною народжуються, влітку — розквіт і радість, восени — прощальний сонячний промінь, остання радість, похмурий сон.

Листопад... (А. Зеленська).

2. Трансформація речення

Речення *Любов до Батьківщини починається з любові до рідної домівки* ускладніть:

поширенням звертанням

однорідними членами

відокремленою обставиною

відокремленим означенням

вставним словом

вставним реченням. Пояснити розділові знаки.

3. Творча робота

Відновіть текст (в 1 абзаці вставте ускладнюючі конструкції, в 2 абзаці — відновіть текст за поданими опорними словами).

Моя така маленька Батьківщина

*Ти — не місто-герой, ти — не перша і навіть не друга столиця України, і згадують тебе останнім часом тільки у військових хроніках та стрічках нових із зони АТО. Та ти — моя Батьківщина. На твоїх стежках я,
..... і, зробив перші кроки, ; на фоні твоїх будинків я вперше побачив небо,*

Я люблю тебе, моє село.

Я люблю тебе, по-перше, за те, що

По-друге,

Крім того,

Отже (безумовно безперечно без сумніву дійсно),

Ти ж моя частинка, ти ж мій дім.

Моя маленька, непомітна на карті світу батьківщина.

4. «Вправний редактор»

Виправте помилки.

Приблизне слово невеликий гріх.

Неточна рима це ще не провина.

Я без тебе мово без зерна полова.

Наша мова пісня стоголоса. Нею мріють весни, нею плаче осінь.

Рікою ллється рідна мова.

Вічна мов довженкова десна.

5. Робота в групах

1 група

Запишіть, розставляючи розділові знаки. Знайдіть відокремлені означення і поясніть, чому і як вони відокремлюються.

1. Слова ті сміливі й пекучі здіймали в голові рої думок (А. Шиян). 2. Осяяний сонцем перед нами розкрився зовсім новий світ (О. Довженко). 3. Озеро оточене густими кущами та високими вербами було не широке але довге в одному місці вузькою протокою сполучалось з річкою (Ю.Збанацький). 4. Над приморавськими лісами підіймалося сонце велике ласкаве (О. Гончар).

2 група

Запишіть, розставляючи розділові знаки та пропущені літери. Підкресліть відокремлені обставини.

1. Кармелюк пох...лив голову спершись л...ктями на коліна (В. Кучер). 2. Я пройшов пр...морськими стежками з пів/тисячі кілометрів не перест...ючи захоплюватися бач...ним навколо (О.Довженко). 3. Виблискувала в лузі річка і звиваючись губилася в зелених шатах набережного гаю (А. Шиян). 4. Не вечеряючи ліг (Македон) на д...вані (А.Шиян). 5. Любив їдучи на возі з лугу д...витися лежачи на зоряне небо (О. Довженко). 6. Яків п...ресилуючи біл... прикладає руку до облич...я і не знає чи то сл...ози чи роса тр...мтить на його щ...ках (М. Стельмах).

3 група

Запишіть, розставляючи розділові знаки та пропущені літери. Підкресліть відокремлені додатки.

На світі все знайдеш крім рідної матері (Нар. творчість). В кімнаті не було ніяких меблів крім залізної шафи в кутку і письмового стола... (Г.Тютюнник). Отже на відміну від нас усіх він умів прекрасно розрізнити пшеницю від жита або просо від гречки (Ю. Смолич). Окрім що медичка вона ще й поетка в нас... (О. Гончар). За винятком баби Оришки малий Чіпка нікого не любив (Панас Мирний).

6. Спостереження з елементами аналізу

Визначте уточнюючі члени у складі речень. З'ясуйте, з якими словами в реченні вони синтаксично зв'язані. Розставте, де треба, розділові знаки.

1. *Усе на світі неземними узами пов'язане чебрець і сніг журавку і печаль єднає мудро благовісна музика (Б. Олійник).* 2. *Там за одрогами сизого бору спалахують блискавиці... (М. Хвильовий)* 3. *Всі навіть і стоїчно-сувора тьотя Варя всміхнулися (О. Гончар).* 4. *Тут на березі зеленім ллються пахощі чудові шелестять казки осоки роси сиплються вночі (О.Олесь).* 5. *І ніхто того не чує не знає і не бачить опріч Марка маленького (Т.Шевченко).* 6. *Так і прийшов з тихенькою на губах пісенькою в село (Є.Гуцало).*

9. Тестові завдання

Завдання 1—12 мають по п'ять варіантів відповіді, серед яких лише один правильний. Виберіть правильну, на Вашу думку, відповідь і позначте її.

1. Речення з однорідними присудками утвориться, якщо до частини «Сонце ледь-ледь з'явилося на виднокрузі...» додати

А і радісне птаство привітало молодий день.

Б і лагідно огорнуло все своїм промінням.

В і трохи не зігрівши вихолодженої землі.

Г і нам пославши дещицю свого тепла.

Д і морок поступово почав танути.

2. Однорідні означення є в реченні (розділові знаки пропущено)

А Надворі вже стояла тиха зимова ніч.

Б На оповитому ранковим туманом озері закрикала дика качка.

В Ніч широким вороним крилом огорнула степ.

Г Над долинами стоїть сизий легкий туман.

Д Сірі ледве помітні в тумані плавні непривітно шуміли.

3. Двокрапку перед однорідними членами речення й тире після них треба ставити у варіанті (розділові знаки пропущено)

А Усе навколо дерева птахи люди сповнене весняної пружної нестримної сили.

Б На столі лежить старовинна зброя іржаві шаблі пістолети стара рапіра патронташ та інше.

В Мемуари щоденникові записи листи усе це найглибші джерела історії України.

Г Полова буває у всякому ділі і в сільському господарстві і в літературі.

Д Все в золоті каштани й вербняки Святошин і Печерськ Березняки.

4. Правильно вжито розділові знаки в реченні

А Мова — це не константна застигла система а живий процес національного мислення.

Б Слово, що приховує недобрі наміри, — грішне, нечисте.

В У слові синтезується ідеальне, та матеріальне, раціоналісте, та ірраціональне.

Г Кожна національна мова і велична і сильна і безсмертна тим, що є універсальним засобом пізнання.

Д Рідне слово — у нас, і навколо нас.

5. Звертання є в усіх реченнях, окрім

А Умудрітеся, немудрі: хто світ оглядає, той і серце ваше знає, і розум лукавий.

Б О земле рідная, не жатиме неситий пшениці на твоїх ланах.

В Залишали синам ідеалів святу філігрань — Україну любити і вміти за неї страждати.

Г Любі мої всі, не писала я вам сими часами за клопотом, не так передсвятковим, як письменним.

Д Чом, чом, чом, земле моя, чарує так мене краса твоя?

6. Вставне слово, що вказує на джерело думки, вжито в реченні

А Не плакали друзі, бо сльози, як кажуть, солдати в обозі здають ще до першого бою.

Б Можливо, колись я знайду свою гавань, де сонце ранкове розхитує гами.

В Звичайно, ти закритись можеш планами, у лати справ сховать всього себе.

Г Як море, в долині хвилюється хліб, налитий снагою землі, — здається, по ньому проплисти могли б великі морські кораблі.

Д Як без ночей нема світання, так без світань шляхи не ті, і якщо в муках є шукання, то значить, муки ті святі!

7. Розділові знаки правильно вжито в реченні

А Ти явилась мені — і, здалося, що світ помолодшав навколо на тисячу літ.

Б Вдивлявся художник у п'тьму, в якій, можливо, на хвилину і сонце марилося йому.

В Ясноокі хлоп'ята, вам легко усе далось, вам на цілому світі, здається, усе ясним!

Г Хай це можливо і не найсуттєвіше, але ти, дитино, покликана захищати своїми долонями крихітну свічку букви «ї».

Д Хати здається, мов п'явки, вп'ялися в мокру землю і стоять там зажурені-зажурені та дощем-негодою побиті.

8. Відокремлені обставини є в усіх реченнях, окрім

А Ледь-ледь збиралося на досвіт, і мати, вмившись, підв'язувалися вишитим у хрестик фартухом.

Б Невдовзі спалахували сухі дрівця та, потріскуючи голосними пострілами, розсипали іскри.

В Неньчині обіруччя раз по раз занурювалися в діжу, од чого ослінчик аж двигтів.

Г Поснідавши, батько йшов на роботу, а я, підсукавши холоші, біг на кінець городу, щоб наламани широкіх капустяних листків.

Д Доки мати викачували останню, найменшу, що призначалася мені, паляничку, я біг за лопатою і, винісши, приставляв її до припічку.

9. Граматичну помилку допущено в реченні

А Поясніть, чим зумовлена підвищена температура тіла.

Б Перерахуйте поширені в Європі марки автомобілів.

В Перекладіть фразу, сказану кримськотатарською.

Г Назвіть найбільші міста, розташовані на Дніпрі.

Д Запишіть отримані показники шляхом експерименту.

10. Відокремлене уточнювальне означення є в реченні

А Розкішні здорові тополі, густі, аж чорні, високо шуміли над дахами.

Б Неначе скарб дорогоцінний, ми рідне слово берегли.

В Ходить вечір, мрійний мій веселик, по Дніпровій сивій ковилі.

Г Уночі повалив сніг, тихий, густий.

Д Дорога, освітлена місяцем, як і раніше, лишалася безлюдною.

11. Кому перед **як** треба ставити в реченні (розділові знаки пропущено)

А Славка Вакарчука як співака я знав іще тоді коли він навчався в університеті.

Б У «Просвіті» він працював як лектор.

В Після її несподіваних слів я стояв як зачарований.

Г Від самого ранку дощ ллє як із відра.

Д Київ як відомо одна з найкрасивіших столиць Європи.

12. Тире правильно вжито в реченні

А Перед тобою світ — великий том розкритий.

Б Сад великий — але запущений.

В Спадщина Сухомлинського — є скарбом нації.

Г Були задіяні силові структури, а саме — міліція та військо.

Д Розмовляли мало — однак прощались боляче.

10. Виконання проекту «Синтаксичні непорозуміння»

VI. Підсумок уроку

1. Бесіда

- Чим можуть ускладнюватися прості речення?

- Розкажіть про однорідні члени речення з різними видами зв'язку. Наведіть приклади.
- Які звертання називаються поширеними й непоширеними? Наведіть приклади речень зі звертаннями і пояснити розділові знаки.
- Складіть речення зі вставним словом, словосполученням і реченням. Запишіть їх і поясніть розділові знаки.
- Розкажіть про відокремлені члени речення та способи їх вираження. Наведіть приклади.
- Які розділові знаки ставляться при відокремлених уточнювальних членах речення? Правила проілюструйте прикладами.

2. Рефлексія

- *Які завдання були для вас цікавими?*
- *Який вид роботи ви хотіли б повторити на наступних уроках?*

VII. Домашнє завдання

1. Повторити теоретичний матеріал підручника, параграф 30.
2. Виконати вправу з підручника № 233